

1985 – 1996
DECENIU DECISIV ÎN
TRANSFORMAREA
EUROPEI CENTRAL-ESTICE

www.editurauniversitara.ro

TEODORA STĂNESCU-STANCIU

1985 – 1996

**DECENIU DECISIV ÎN
TRANSFORMAREA
EUROPEI CENTRAL-ESTICE**

**Editura Universitară,
Bucuresti**

Tehnoredactare: Ameluta Visan
Coperta: Daniel Țuțunel

Copyright © 2007
Editura Universitară
B-dul. N. Bălcescu nr. 33,
Sector 1 , București
Tel./Fax: (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NATIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
(C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STĂNESCU-STANCIU, TEODORA

**Deceniu decisiv în transformarea Europei central-
estice : 1985-1996 / Teodora Stănescu-Stanciu. – București :**
Editura Universitară, 2007
ISBN 978-973-749-266-1

32(4-191.2)

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare.

Distribuție: tel./fax: 021-315.32.47
021-319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-973-749-266-1

CUPRINS

Cuvânt înainte	9
Introducere	13
Capitolul I - Efectul Gorbaciov și statele Europei central-estice. România	
Departajări conceptuale și metode de lucru	30
Anii '80. Situația internațională	30
1. Uniunea Sovietică sub semnul troiceii reformiste	
1.1. Primii pași spre o nouă epocă, dar în umbra celei vechi	32
1.2. Momentul 1985. Cotitura	37
1.3. Perioada Gorbaciov. Departajări conceptuale și etape	39
2. “Efectul de rezonanță” în Europa Central – Estică	
2.1. Caracteristici generale	51
2.2. Privire generală. Statele comuniste ale Europei Central – Estice	53
2.3. Concluzii generale	65
3. Studiu de caz: România	
3.1. Departajări conceptuale și metode de lucru	67
3.2. Întărirea puterii pe linie de partid și de stat. Cultul personalității	68
3.3. Coordonate generale interne	71
3.4. Răbufniri și disidențe	75
3.5. Izolarea internațională. Încercarea de strângere a rândurilor ultimilor comuniști duri din Europa Central – Estică	84
3.6. Concluzii	89
Capitolul II - Momentul 1989	
1. Momentul 1989. Delimitări conceptuale	94
2. Momentul 1989. Revoluții și renașterea democrației. Cuvânt introductiv	97
2.1. Teoria revoluției și căderea comunismului în statele din centrul și estul Europei. Opinii și teorii istorice.....	98
2.2. Teoria revoluției. Delimitări conceptuale	102
2.3. Disecția revoluției, a prăbușirii regimurilor comuniste în țările din estul și centrul Europei	103

Timpii crizei. Cauze și modele	104
Prezentare generală a contextului	105
Istorici și seturi de factori conjuncturali explicativi. „Moștenirea trecutului”	108
3. Prezentare de cazuri	112
<i>Polonia</i>	112
<i>Ungaria</i>	117
<i>Bulgaria</i>	123
<i>Republica Democrată Germană</i>	130
<i>Cehoslovacia</i>	136
<i>Iugoslavia</i>	141
<i>Albania</i>	145
<i>România</i>	148
1. Scurtă prezentare cronologică a sfârșitului de an 1989. România și sfârșitul regimului comunist.	149
2. România și sfârșitul regimului comunist. Surse istorice. Privire de ansamblu	156
3. România și sfârșitul regimului comunist. Definiții. Teorii. Percepții	158
4. Concluzii	169
 Capitolul III - Teoriile Tranziției	
1. Privire generală	
1.1 Departajări conceptuale	174
A. Tranziția	179
Caracteristici. Tipologii	179
B. Postcomunismul	184
2. Transformarea vieții și structurilor politice	
Partide politice. Considerații teoretice. Privire comparativă.....	191
Europa central-estică post 1989. Sisteme electorale ale anului 1990	197
3. Structuri politice	198
Alegeri. Rezultate electorale	201
Ungaria	202
Polonia	207
Cehoslovacia	210
Bulgaria	214
Situația Partidelor comuniste	216

Configurații de preluare a puterii	223
După unire, însă... divizarea	225
Pasul unu: 1990	225
Pasul doi : 1991	227
Pasul trei : 1992	233
4. România	237
Capitolul IV - Elite Și Societate Civilă	
1. Noi sentimente și charisme politice în tranziție	268
2. Societate civilă. Departajări conceptuale	
Noul tip de lider.....	274
Naționalismul în societățile în tranziție	282
Departajări conceptuale	282
Interpretări istorico-politologice. Seturi cauzale	285
Posibile modele și tipare. Cazuistici. Explicații cauzale	289
a) Naționalismul minoritar. Naționalismul majoritar	289
b) Moștenirea comunistă.....	290
c) Naționalismul în post-comunism. Post-naționalismul.....	292
d) Ideologia naționalistă și ultra-naționalistă în acțiune. Partide politice. Teoria și practica est-central europeană.....	295
e) Noile pericole. Ultranaționalismul	296
Modele	297
Modelul I – Două tipologii de manifestare total diferite	
A) Iugoslavia.....	298
B) Cehoslovacia.....	302
Modelul II – O altfel de gestionare a naționalismului	
A. Bulgaria – managementul problemei turce	303
B. Naționalismul majoritar și soluția maghiară.....	306
C. Naționalismul majoritar – România.....	310
Modelul III – Tentând rezolvarea	319
Concluzii	321
Note de subsol	324
Bibliografie generală	384

Cuvânt înainte

Contrar părerilor exprimate de unii dintre confrați, față de care am oricum senti-mente deosebite, cum că ar trebui să ne oprim cu scrierea istoriei acum vreo cincizeci de ani, lucrarea de față vine să îi contrazică. Și oricine poate să o facă, dacă posedă instrumentele adecvate unei analize complexe, instrumente care să îi permită să abordeze procesele istorice sub diferite unghiuri.

Căci astăzi istoria, mai ales *recentissima*, reprezintă, tot mai mult, o știință de frontieră. Nu mai sunt considerate suficiente critica și interpretarea izvoarelor, corelarea diferitelor informații, descifrarea contextului în care se derulează evenimentul, coroborarea acestuia cu ceea ce se întâmplă în proximitate.

Pe lângă toate acestea, fără de care nu putem vorbi de un demers științific, mai este nevoie să operăm cu noțiuni de geopolitică și geostrategie; să aplicăm principiile acestor științe tocmai pentru a înțelege derulările dintr-un spațiu dat. Totodată, trebuie să identificăm mișcările intime ale societății analizate, folosind și instrumentele de lucru ale sociologului și ale psihologului.

Disponând de aceste fundamente solide, autoarea a atacat o temă de actualitate și de mare interes: evoluțiile politice din fostul bloc sovietic, derulate după accederea în vârful ierarhiei comuniste a lui Mihail Sergheevici Gorbaciov, cu privire specială asupra evenimentelor din spațiul românesc. Această analiză nu se oprește în momentul prăbușirii comunismului în Europa, ci continuă cu dezvoltările din primii ani ai tranziției.

O lucrare cu un asemenea subiect (în fond, o parte a tezei de doctorat susținute anul acesta la Universitatea București) presupune parcurgerea, cunoașterea lucrărilor, a studiilor istorice și conexe, așa cum arătam mai sus, care luminează un aspect sau altul din derulările la care am fost martori și pe care ne este atât de greu să le numim „istorie”.

Dar Teodora Stănescu-Stanciu are două avantaje. Primul, este al obiectivității pe care i-l dă determinarea biologică: când se derulau evenimentele analizate, autoarea era la vârsta când totul *este bine și frumos*. Al doilea, este cel al obiectivității științifice rezultat al studierii unei bibliografii extinse în cele patru zări ale cunoașterii. Cărți de istorie, de sociologie, de politologie și sociologie, de geopolitică, cărți noi, cărți vechi,

documente oficiale, site-uri (o listă impresionantă este parte a acestei lucrări), toate îi permit să se pronunțe în deplină cunoștință de cauză asupra conținutului și semnificației unor termeni. Europa Centrală, tranziție, elite, partide/alianțe, interese politice, structuri (poate ar trebui amintit faptul că Teodora Stănescu-Stanciu este și autoarea unei foarte serioase lucrări despre structurile politice ale Europei Central-Estice în zburciunatul secol XX) sunt definite în concordanță cu cele mai noi teorii științifice.

Practic, lucrarea are două părți, prima fiind dedicată derulărilor politice și sociale din țările fostului bloc sovietic, petrecute în intervalul scurs între impunerea lui Gorbaciov în fruntea ierarhiei de partid din Uniunea Sovietică și prăbușirea sferei de influență sovietice din Europa, la sfârșitul anului 1989. Iarăși nu suntem în fața unei simple treceri în revistă a evenimentelor din țările comuniste europene.

Teodora Stănescu-Stanciu ne oferă imaginea prăbușirii comunismului prin intermediul studiului comparat, în vizorul analizei intrând: atitudinea fiecărui stat față de reforma de tip gorbaciovist (racordare/neracordare) și reacțiile politice. Acestea au fost apoi concentrate într-o schemă (numită „itemi permeabilitate”) structurată pe: tipul liderului, atitudinea față de concurența politică (să înțelegem că ea exista peste tot?), prezența reformei, reale sau aparente. Sunt extrem de interesante, nu doar pentru istoric, ci și pentru cel interesat de psihologia politică, asemănările dintre cei mai stalinisti lideri ai momentului 1989 – Eric Honecker și Nicolae Ceaușescu. Ba mai mult, în cele două țări se sesizează, după cum notează cu îndreptățire Teodora Stănescu-Stanciu, „alegerea unei căi totalmente contrarii față de cea deschisă de Moscova”, care să devină în final piedestalul de susținere a conducătorului.

Partea a doua a lucrării, este dedicată analizei tranziției și a celor plasați în fruntea evenimentelor – elitele. Suntem puși în fața unui adevărat inventar al teoriilor tranziției, dar nu numai, autoarea oferindu-ne propria versiune, alături de cele ale unor autori consacrați, precum Vladimir Tismăneanu, Vladimir Pasti, Richard Crampton, John Elster sau Helga Welsh. Astfel că nimeni nu îi va putea reproșa lipsa opiniilor personale.

După această dezbateră teoretică, este rândul concretizărilor, fiindu-ne prezentate, separat, tranziția fiecărui subiect. Consecventă promisiunii făcute la început, Teodora Stănescu-Stanciu ne introduce, apoi, în analiza comparată, surprinzând ceea ce unește și mai ales deosebește trecerea de la regimul totalitar la cel democratic. Interesante sunt, în acest sens,

subcapitolele referitoare la Structuri politice (cu deosebire, situația partidelor comuniste) și cel care analizează Constituțiile postcomuniste.

În final, un singur lucru de adăugat: se poate vorbi de un stil care o definește pe Teodora Stănescu-Stanciu, al unui cercetător matur, care știe cum să te atragă și cum să te convingă. Văzând lumina tiparului astăzi, el poate reprezenta acea poartă deschisă, îmbietoare, pentru ca să-și îndrepte cât mai mulți atenția spre istoria recentă, infirmând astfel părerea exprimată de unii dintre confrați.

Prof. univ. dr. Mihai Retegan

www.editurauniversitara.ro

Introducere

Sfârșitul unui regim a condus, în marea majoritate a cazurilor, la focalizarea atenției analiștilor spre zona lui de geneză și specificitatea acestuia. Renașterea democrației în Europa central estică a readus în discuția științifică nu numai spațiul geo-politic, ci, mai ales, traiectul și „amprenta” istorică a acestei părți, considerate mai mult sau mai puțin periferice în discursurile timpurilor. Evoluția de la *terra incognita* la *Hinterland* – *Hearth* – al Europei a fost sincopată și imprevizibilă.

Europa centrală și de sud-est. Percepții și departajări conceptuale

Tendința oarecum generalizată în domeniul studiilor de specialitate asupra acestei regiuni europene, aproape indiferent de perioadă, este de a oferi o percepție diferențiată asupra traiectului fiecărui stat component în parte. “Am putea spune, exagerând puțin, – opina în perioada interbelică unul dintre cei mai buni cunoscători ai acestui spațiu analizat, H. Seton-Watson, – că în Iugoslavia, România și Polonia metodele orientale au prevalat asupra celor occidentale. În Bulgaria, sistemul oriental nu a fost niciodată pus în discuție. În Cehoslovacia, tradiția austriacă a unei administrații corecte și destul de eficace s-a păstrat, pe când în Ungaria condițiile au corespuns unei oscilări între Vest și Est.” (*Eastern Europe between the Wars 1918-1941*, Cambridge, 1945, p. 146)

Chiar dacă macro-teza civilizației europene mai ales astăzi, în plină epocă a integrării europene, nu mai poate fi combătută, existența unor concepte departajatoare cel puțin la nivel geo-politologic suscită atenție, interes și, uneori, conduce chiar la dezbateri aprinse.

Europa centrală și de sud-est – în fond – sferă de cuprindere destul de greu definibilă. Un spațiu mereu supus transformărilor, schimbărilor de granițe, regim sau alianțe. Între care mai intervin și unele “dezertări” din pluton – mult discutata apartenență singular la spațiul central-european al Poloniei și Ungariei. Concepte propriu-zise de definire diferite de la limbă la limbă, de la tradiție la tradiție: Europa centrală și de sud-est, Europa de Est, Balcani, Europa Central-Estică, Sud-estul european sau chiar Mitteleuropa...

Un istoric polonez lansa chiar o expresivă butadă: “Spune-mi ce e Mitteleuropa și-ți voi spune cine ești...”

Căci unul dintre cuvintele cheie ale istoriei acestei părți ale continentului european este cel de diversitate, bazată uneori chiar pe contradicții. “The countries of Eastern Europe constitute an international and political community of states marked by contradictions. Not only are they heterogeneous ethnically and linguistically, and in their levels of cultural, economic and political development, but they lie within a region that historically been in the magnetic fields of different major powers.” Sunt cuvintele categorice ale unui studiu oficial (ce marșează în mod clar pe noțiunea de “Europă de Est”), studiu asupra sistemului lumii socialiste, citat de una dintre cele mai cuprinzătoare culegeri de documente și viziuni asupra acestei regiuni europene, lucrare purtând semnătura istoricului L. H. Legters și intitulată *Eastern Europe. Transformation and Revolution. 1945-1991*. Este, în fond, vorba despre aceeași situație în “calea tuturor răutăților” de această dată nu numai a spațiului exclusiv românesc, ci, într-o viziune de ansamblu, a întregului spațiu din care România a fost și este, încă, parte componentă.

Deci, reluând, discursul istoric pare să ofere măcar o certitudine, cel puțin din punctul de vedere al structurilor politice implicate, – în această regiune europeană s-a impus o comunitate de state, marcată însă de contradicții, de diferențe.

Diferențe care pot proveni chiar și din departajarea de componență a spațiului avut în analiză. Considerând, aprioric, ca general valabilă opinia istoricului R. Okey, autorul unui foarte interesant studiu intitulat *Eastern Europe. 1740-1985. Feudalism to communism*, conform căreia “istoria Europei de Est este profund marcată de factorul geografic”, vom încerca să aruncăm o privire efectiv asupra acestor părți componente a hărții regiunii avute în studiu.

Foarte simplă întreprindere, ca o primă impresie. Alfabetic, este vorba de statele: Albania, Bulgaria, Cehoslovacia (cu diferitele sale denumiri, de-a lungul istoriei secolului XX), Iugoslavia, Polonia, România, Ungaria, uneori, în funcție de contextul geo-strategic, Grecia și o parte a Germaniei (cazul post 1945 – R.D.G.).

O mai atentă trecere în revistă a principalelor surse contemporane poate conduce, destul de ușor, la observarea prezenței unei aprige confruntări în ceea ce privește componența efectivă fie a Europei centrale, fie a celei central-estice, fie a Balcanilor.

Într-o încercare de prezentare sistemică, situația destul de complicată a integrării acestui spațiu analizat într-o zonă distinct denumită a continentului

europăean poate fi determinată de școli, personalități, tipuri de discursuri istorice, etc. De-a lungul timpului, s-au impus chiar și unele concepte de prezentare | cuprindere a acestui spațiu european. S-a optat, pe rând, uneori, altele paralel, pentru utilizarea ideii fie de Europa Centrală, Mitteleuropa, fie de Balcani sau Europa Sud-Estică.

În 1930, unul dintre cei mai cunoscuți geografi ai Europei interbelice, Emmanuel de Martonne (care, printre altele, a fost și un bun cunoscător al spațiului românesc, unde, de altfel, avea și numeroși prieteni) lua în considerație componentele complicate ale macro-conceptelor privitoare la această marginalitate europeană. “Central Europe is not just a hollow expression without a corresponding reality. The term designates a given part of our continent, whose geographic, historical and cultural characteristics differentiate it from both West, and respectively Eastern Europe.” (*Europe Centrale*, 1930) Un an mai târziu, în 1931, avea să se nască și institutul münchenez de studii sud-est europene, cuprinzând analize cu privire la traiectul următoarelor state: Albania, Bulgaria, Cipru, Grecia, Ungaria, România, Turcia și Iugoslavia. Un alt termen începea să facă, la rândul său, carieră în această complicată departajare de definiții și concepte. Un termen cu o sferă mult mai largă de cuprindere decât mai vechiul concept referitor la “Balcani” și lumea balcanică”, definind țările situate la sud de fluviul Dunărea.

Mult mai vechi, după cum remarcam anterior, este însă termenul de “Balcani”. “Deși într-o mai mică măsură decât noțiunea de “Europă Centrală”, termenii “Balcani, state, popoare balcanice”, ș.a. comportă și ei o oarecare ambiguitate, în special cu privire la limitele lor de miază-noapte. Strict geografic, Peninsula Balcanică s-ar mărgini la nord cu Dunărea și – să spunem – cu afluenții apusei ai marelui fluviu, Sava și Prava.

Dar pe plan istoric mai intervine conturul sferei politice și culturale în care s-a mișcat un popor sau altul.” (Camil Mureșan, prefață la ediția în limba română a *Formarea statelor naționale balcanice, 1804-1920*, Charles și Barbara Jelavich, 2001) Ideea continuând, în parte, și percepția românului Tudor Vianu, care insista asupra caracterului special pe care îl au Balcanii ca factor de translație între civilizația estului și cea a vestului: “Moștenitoare ale lumii grecești, ale Romei și ale Bizanțului, etapă importantă în circulația valorilor culturale între Europa și Asia, civilizațiile balcanice au o vocație specială pentru a facilita înțelegerea mutuală între Vest și Est.”

Termenul de “Europa de Est” a apărut odată cu divizarea continentului în funcție de căderea “cortinei de fier”, după 1945, semnificând, în mare,

limitele Europei comuniste și având, după cum sublinia un reputat comunistolog, François Fejtő, un sens “mai degrabă politic, și nu neapărat geografic” (*Histoire de democracies populaires*).

Alături de aceste concepte, unele dintre cele mai vehiculate, astăzi, ca și ieri, și nu numai în discursul istoric, și-au mai făcut loc și altele, precum mult mai filosoficul concept de “Mitteleuropa” sau mai direct geograficul “Europa mediană”. În cazul primului, dezbaterile au fost extrem de aprinse, mai ales cu privire la momentul re-lansării termenului în sine.

În sensul de *Mitteleuropa*, apare cel mai adesea în discursurile germane încă din timpul Războiului de 30 de ani, venită ca o nostalgie a perioadei Sfântului Imperiu roman germanic. Pentru Fr. Ratzel (1898), spațiul Europei Centrale se întindea din Alpi până la Marea Nordului, de la Canalul Britanic, până pe culmile Carpaților, de-a lungul Rinului și Dunării. *Mitteleuropa* (sau *Zwischeneuropa*) a intrat în vocabularul uzual german în 1914, într-o perioadă marcată de ideologia pangermanistă. Ideea atât de proclamată în spațiul germanic, era și normal să trezească neîncrederea francezilor, determinându-l pe un Joseph Ronan să considere că „cine propovăduiește ideea *Mitteleuropei*, vrea ori să distrugă Europa, ori s-o împiedice”.

Pentru sociologul F. List, Europa Centrală era reprezentată geografic de toate spațiile dominate de cultura germană, spații situate între partea apuseană și cea estică. Astfel, în concepția geopoliticienilor germani ai acelei perioade, nucleul zonei respective era reprezentat de Germania și Austria.

Ideea spațiului est-central sau central european seduce și unele personaje politice indigene. Președintele cehoslovac Tomas G. Masaryk considera, în acest sens, mult mai generos, că Europa Centrală cuprinde Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda, Estonia, Lituania, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, România, Bulgaria, Albania, Turcia și Grecia.

A fost vehiculată și teza conform căreia zona putea cuprinde și regiunile învecinate direct cu Europa bizantină. Polonezul K. Pomian susținea astfel că Europa Centrală aparține creștinătății latine, influențată în mod direct și îndelungat de cultura ortodoxă.

După părerea unui foarte cunoscut istoric francez, specializat chiar în studierea acestui spațiu european, Jacques Le Rider, “La fel ca în 1848, modelul germanic de *Mitteleuropa* avea să fie reabilitat de intelectualii din țările slave central-estice... Ideea de Europă Centrală a fost un mit care

dădea curaj exilaților parizieni sau new-yorkezi din timpul tiraniilor comuniste și intelectualilor dizidenți care se aventurau să-l formuleze” (*Mitteleuropa*, 1997). Același aspect conumitar al rezistenței în perioadele de maximă criză, în ideea de apartenență la același trunchi de tradiții și mentalită apare și la analistul maghiar Istvan Bibo, conform căruia Europa Centrală are chiar o definiție negativă - “comunitate de destin în vreme de criză” (*Misere des petits Etats de l’Est*, 1946). “Însă mișcarea culturală care a readus în discuție ideea Mitteleuropei – concluziona sociologul Ionel Nicu Sava – se va limita, de la bun început, la ceea ce din punct de vedere spiritual putea fi definit ca fiind autentic central-european. Deși a fost o definiție cu o geografie variabilă, nu frontiera spre est a fost mai greu definibilă, ci frontiera spre vest.” (*Zece ani de tranziție în Europa de Est*, 2000). Spre răsărit, limitele Europei Centrale s-au creionat în funcție de linia de aproximativă diviziune culturală dintre creștinătatea occidentală, pe de o parte, și creștinătatea ortodoxă și islamul, pe de altă parte, în timp ce spre vest, problema care s-a ridicat încă de la începuturi a privit implicarea – non-implicarea Germaniei în acest spațiu.

Oarecum traducerea conceptului german de “Mitteleuropa”, ideea de “Europă mediană” apare cu predilecție în studiile francofone, unde un purtător de drapel, cunoscut și în spațiul românesc, este Jean-Marie Le Breton și lucrarea sa *Europa centrală și orientală între 1917 și 1990*, îmbinare interesantă de concepte, a cărei primă secțiune considerabilă se intitulează chiar *Evoluția politică a Europei mediane*.

Dincolo de definiții, sfera de cuprindere geografică a acestor termeni, lansați mai devreme sau mai târziu în dezbateră europeană, este cea care interesează cel mai mult. Astfel, dacă este să urmărim traiectul hărților Europei Centrale el a înregistrat schimbări importante, în funcție de contexte și percepții geo-politice. Un extrem de interesant studiu datând din perioada interbelică (N. Al. Rădulescu, “Poziția geopolitică a României”, 1938) subliniază tocmai această diversitate, luând ca termeni de reper patru analize succesive, datând din 1932, 1934, 1936 și, respectiv, 1938 și aparținând unor geografi de renume: G. Wirsing, Emm. de Martonne, J. Ancel și românul Al. N. Rădulescu. Comparând cele patru viziuni cartografice ale Europei Centrale se poate lesne observa o creștere a spațiului de cuprindere al acestei regiuni, spre final, anii 1938, adăugându-se și zonele Greciei sau Turciei. Iar poziția unor țări ca Bulgaria sau spațiul iugoslav fiind fie inclusă (1932, 1938), fie lăsată în afară (1934, 1936).

Perioada interbelică

Drumul pare a fi deschis de studiile unuia dintre părinții geopolitologiei anglo-saxone, Halford Mackinder, care, în 1919, lansa ideea unui brâu de state și popoare non germane (șapte la număr: polonezii, cehii și slovacii, maghiarii, sârbii, croații și slovenii, românii, bulgarii și grecii), de a căror stabilitate va depinde soarta ulterioară a întregului continent (*Democratic Ideals and Reality*, 1919). Pentru o sferă mai largă de cuprindere a conceptului, mai mult sau mai puțin geografic, de Europă Centrală au început apoi să pledeze, cu predilecție, reprezentanții școlii franceze. Printre ei, mai sus amintiții Jacques Ancel sau Emmanuel de Martonne, dar și Auguste Gavin sau Ernest Lemonon. Pe o poziție oarecum similară s-au situat și reprezentanți ai altor școli, precum cea italiană (Mario Ruffini), germană (Ernst Schmidt) sau britanică (H. Seton-Watson).

Unii dintre aceștia situau Balcanii în întregime în spațiul Europei Centrale, pe când alții se opreau doar asupra unor state precum România sau spațiul iugoslav. Astfel, în conformitate cu hărțile trasate în această perioadă istorică putem considera a face parte din această zonă, alfabetic, statele: Albania, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Elveția, Germania, Grecia, Italia, Iugoslavia, Polonia, România, Țările Baltice și Ungaria. Deci, un spațiu extrem de amplu, în comparație cu alte departajări conceptuale (de pildă, spațiul balcanic, considerat în mod singular).

La începutul anilor 1940, visele comunității central-europene începeau să lanseze proiecte de fuziune care aveau în vedere nu mai puțin de opt state, și anume: Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Grecia, Ungaria, Polonia, România și Iugoslavia (*Federation in Central Europe*, 1942).

Anii Războiului Rece

După 1945 și impunerea regimului comunist în această parte a Europei, situația se schimbă din nou. La doar câțiva ani de la terminarea conflagrației mondiale, în 1954, doi geografi francezi, Pierre George și Jean Tricart, includeau în spațiul Europei Centrale: cele două state germane, Elveția, Austria, dar și, mult mai tradițional aparținătoarele acestui areal, republici populare: Polonia, Cehoslovacia, Ungaria și România. Nu se mai vorbea însă de situația Bulgariei, a Albaniei sau a spațiului iugoslav...